

Myślenie analityczne niszczy wierzenia religijne

Autor tekstu: Jerry Coyne

Tłumaczenie: Marta Wierzbicka

Ateiści, ale zapewne nie ludzie wierzący, pokochają artykuł z najnowszego numeru „Science” [Analytical thinking promotes religious disbelief](http://www2.psych.ubc.ca/~ara/Manuscripts/Science-2012-Gervais-493-6.pdf) (<http://www2.psych.ubc.ca/~ara/Manuscripts/Science-2012-Gervais-493-6.pdf>) (Myślenie analityczne krzewi religijną nieufność) Willa Gervaisa i Ary Norenzayan, dwójki psychologów z University of British Columbia (zobacz również [streszczenie w Los Angeles Times](#)). Pokazuje on, że istnieje antagonizm pomiędzy myśleniem analitycznym a wiarą religijną, taki, że nawet przy zaangażowaniu w krótkie i proste zadanie wymagające myślenia analitycznego, wiara w Boga słabnie.

Ponieważ artykuł napisany jest przejrzyście, posłużę się cytataми zamiast parafrazować. Oto uzasadnienie autorów:

Jeśli wiara wyłania się ze zbiegających się procesów intuicyjnych, zaś przetwarzanie analityczne może powstrzymać lub przeważać przetwarzanie intuicyjne, to myślenie analityczne może podważyć intuicyjną podporę wiary religijnej. Tym samym podwójny proces wyjaśniania wskazuje, że myślenie analityczne może być źródłem niewiary. Najnowszy dowód jest spójny z hipotezą mówiącą, że indywidualne różnice w zaufaniu do myślenia intuicyjnego przewidują silniejszą wiarę w Boga, nawet po uwzględnieniu odpowiednich zmiennych socjo-demograficznych. Przedstawiamy pięć badań, doświadczalnie testujących tę hipotezę.

Przyjęliśmy trzy uzupełniające się strategie w celu przetestowania solidności i ogólności wyników. Najpierw, badanie 1 sprawdza, czy indywidualne różnice skłonności do myślenia analitycznego są związane z redukcją wiary religijnej. Następnie, badania 2-5 ustalają przyczynowość poprzez sprawdzenie, czy różne eksperymentalne manipulacje przetwarzania analitycznego — wprowadzone niepostrzeżenie i pośrednio — sprzyjają niewierze. Po trzecie, we wszystkich badaniach oceniliśmy wiarę używając różnych miar, które skupiały się głównie na wierze i przywiązaniu do religijnie zatwierdzonych czynników nadnaturalnych. Badani pochodzili z różnych kulturowych i religijnych środowisk.

Oto badania:

Badanie 1. autorzy dali 179 studentom test na myślenie „analityczne” składający się z trzech pytań, z których każde zawierało błędną „intuicyjną” odpowiedź i poprawną „analityczną” odpowiedź. Oto jedno z pytań:

Kij i piłka kosztują razem 1,10 dolara. Kij jest o 1 dolar droższy od piłki. Ile kosztuje piłka? ___ centów.

Odpowiedź intuicyjna to 10 centów, ale oczywiście odpowiedź analityczna uzyskana w wyniku rozwiązania równania: $(1,00 + x) + x = 1,10$, to 5 centów.

Następnie uczestnicy wypełnili ocenę swojej religijności, wliczając w to trzy różne testy. Rezultat?

W badaniu 1, jak przewidywano, myślenie analityczne było znacząco negatywnie związane z wszystkimi trzema miarami wiary religijnej: $r[\text{religijność}] = -0,22, P = 0,003$; $r[\text{intuicyjność}] = -0,15, P = 0,04$ and $r[\text{czynniki}] = -0,18, P = 0,02$. Wynik ten pokazuje, że na poziomie różnic indywidualnych skłonność do myślenia analitycznego, przeważającego nad intuicją, jest związana z niewiarą religijną, co potwierdza wcześniejsze odkrycia.

Badanie 2.

Grupie studentów kanadyjskich pokazano jedno z czterech przypadkowo wybranych zdjęć, z czego dwa przedstawiały czynność wymagającą refleksji, a dwa były zdjęciami dzieł sztuki dobranymi tak, by pasowały postawą i strukturą powierzchni. Oto dwa zdjęcia, po jednym z każdej grupy.

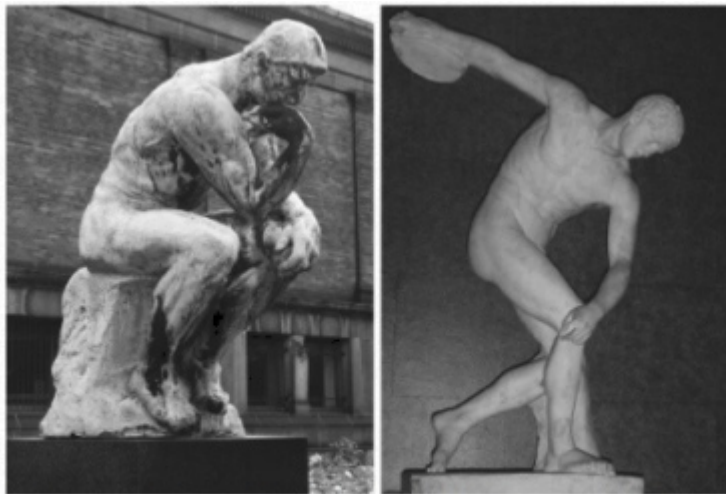

Fig. 1. Sample images of *The Thinker* (left) and *Discobolus* (right) used in study 2. The images shown here are similar to, but not the exact same ones used in the study. [Source: Wikimedia]

Po obejrzeniu losowo dobranego zdjęcia, badany miał ocenić swoją wiarę w boga od 1-100. Wyniki?

W przedstawianym badaniu, jak przypuszczano, obejrzenie „Myśliciela”, znacząco pobudziło niewiarę [$t(55) = 2,24$, $P = 0,03$, Cohen's $d = 0.60$; Tabela 2]. Podsumowując, nowy bodziec wizualny, który pobudza myślenie analityczne, skłania również do niewiary religijnej.

No cóż, to niezbyt istotna p -wartość (prawdopodobieństwo testowe), a ponadto mówią oni tylko o Rodinie, choć prawdopodobnie był tam przynajmniej jeszcze jedno zdjęcie z czynnością wymagająca refleksji.

Badanie 3. 93 studentów kanadyjskich oceniło stopień swojej wiary po wypełnieniu „zmodyfikowanego testu płynności językowej używanego wcześniej w celu pobudzenia myślenia analitycznego bez wyraźnej świadomości”. Uczestnicy dostali zestaw pięciu słów i polecono im odrzucić jedno z nich, a z pozostałych utworzyć sensowne wyrażenie. Jedne zestawy zawierał „analityczne” słowa, takie jak „sens” i „myśleć”, a inne nie-analityczne słowa („młotek”, „skakać”). W teście analitycznym brało udział 50 osób, a w grupie kontrolnej było 43.

Wyniki?

Jak przypuszczano, pojęcia z ukrytym pobudzaniem do myślenia analitycznego znacznie podniosły niewiarę: [$t(91) = 2,11$, $P = 0,04$, Cohena $d = 0,44$; Tabela 2].

Także tutaj jest to zaledwie istotne w sensie statystycznym. Była jedna próba kontrolna, pokazująca, że wyniki nie były skorelowane ze stopniem wiary studenta zmierzonym kilka tygodni wcześniej.

Badanie 4. było takie samo, jak badanie 3., ale przeprowadzone na 148 dorosłych Amerykanach z wielu różnych środowisk (71 w grupie analitycznej, 77 w kontrolnej). Wyniki?

Pojęcia z ukrytym pobudzaniem do myślenia analitycznego znów podniosły niewiarę: [$t(143) = 2,20$, $P = 0,03$, Cohena $d = 0,36$; Tabela 2]

Autorzy uważają te testy za sugestywne, ale nie rozstrzygające, mówiąc:

Niemniej eksperymentalne manipulacje w badaniach od 2-4 wywołały myślenie analityczne przez zmuszanie uczestników do wykonania tego czy innego zadania (patrzenie na zdjęcia, lub rozwikłanie zdania) zanim oceniali swoją wiarę. Choć to mało prawdopodobne, można uznać, że czynność wykonywania jakiegoś zadania — nie tylko zadania mającego wywołać analityczne tendencje kognitywne — może osłabić wiarę.

Może, choć mieli nie-analityczną grupę kontrolną, co liczy się jako „zadanie”, i zadanie analityczne istotnie osłabiło wiarę. Nie jestem więc pewien, dlaczego podnoszą tę tezę.

Próbując usunąć konieczność zadawania „zadania”, by promować myślenie analityczne, badacze przeprowadzili następnie

Badanie 5.

Poprzednie prace pokazały, że nawet nakazanie ludziom przeczytania tekstu wydrukowanego trudną do czytania czcionką poprawia ich wyniki w testach na analityczne myślenie w porównaniu z tą samą treścią napisaną łatwą do czytania czcionką. Poprosili więc studentów o ocenienie swojej religijności, ale za pomocą pytań zapisanych czcionką „trudną” i „łatwą”. Oto próbka:

group of participants (20) as either typical ($N = 91$; **sample**) or difficult-to-read ($N = 91$; **sample**). As hypothesized, analytic thinking

Wynik?

Tak jak przypuszczano, myślenie analityczne aktywowane przez brak płynności znacznie podniosło religijną niewiarę [$t(177) = 2,06$, $P = 0,04$, Cohena $d = 0,31$; Tabela 2]. Podobnie jak w badaniu 4, indywidualne różnice w przed-eksperymentalnej religijności nie złagodziły wpływu analitycznego myślenia na wiarę. ($F < 0,05$, $P = 0,96$). Dodatkowe alternatywne wyjaśnienia skupiające się na eksperymentalnych artefaktach wprowadzonych przez niejednorodną czcionkę nie zostały wsparte doświadczalnie (20).

Zwróćcie uwagę na to, że prawdopodobieństwo (0,04) jest zbliżone do granicznej wartości określającej poziom istotności w biologii (0,05).

I ogólna konkluzja:

...hipoteza mówiąca, że przetwarzanie analityczne — które empirycznie leży u podstaw wszystkich manipulacji eksperymentalnych — promuje niewiarę, tłumaczy wszystkie te odkrycia w jednych i tych samych ramach, mocno popartych istniejącą teorią dotyczącą kognitywnych podstaw wiary i niewiary.

Innymi słowy, im bardziej analitycznie myślisz, tym mniej stajesz się religijny, przynajmniej na chwilę.

Autorzy podają trzy hipotezy odnośnie dokładnego sposobu, w jaki myślenie analityczne podważa myślenie religijne. Jedna, na przykład, mówi, że myślenie analityczne zmusza ludzi do zastanowienia się nad „intuicyjnymi” przekonaniem religijnymi i odrzucenia ich. Ale tym razem odłóżmy to na bok. Ogólnie rzecz biorąc, uważam te badania za interesujące i pokrywające się z moją intuicją, lecz niezbyt znaczące statystycznie. Mimo że każde z badań dało istotny wynik, prawdopodobieństwo jest marginalne. Artykuł jest jednak przydatnym punktem wyjścia dla dalszych badań nad antagonizmem pomiędzy myśleniem analitycznym a wiarą.

Godne uwagi jest to, że na koniec swego artykułu autorzy robią, co mogą, aby uniknąć krytykowania religii: albo zmusili ich do tego recenzenci, albo są świadomi tego, jak bardzo nie do przyjęcia te wnioski mogą być dla religijnej publiczności amerykańskiej:

Na koniec, przestrzegamy, że obecne badania nie mówią niczego na temat długotrwałych debat o wrodzonej wartości lub racjonalności wiary, ani o relatywnych zaletach myślenia analitycznego i intuicyjnego w promowaniu optymalnego podejmowania decyzji. Zamiast tego wyniki naświetlają, poprzez badania empiryczne jedną scenę poznawczą, na której rozgrywają się takie debaty.

Zdenerwowanie jest również widoczne w ostatniej części streszczenia pracy:

Łącznie, badania te wskazują, że analityczne przetwarzanie jest jednym czynnikiem (przypuszczalnie spośród wielu) propagującym niewiarę. Chociaż odkrycia te nie mówią bezpośrednio o wrodzonej racjonalności, wartości, czy prawdziwości przekonań religijnych, rzucają światło na jeden czynnik poznawczy, który może wpływać na taką dyskusję.

Zgaduję, że to, co tu widzimy, to dwójka bardzo zdenerwowanych psychologów, obawiających się ostrego sprzeciwu zarówno ze strony wierzących, jak i wierzących w wiarę. Oczywiście te dane przemawiają do racjonalności i prawdy wiary religijnej, bo pokazują, że jeśli myśli się analitycznie o czymś — czymkolwiek — wiara się kurczy. To pokazuje, że analityczne myślenie o czymś — czymkolwiek — wiara religijna ma tendencję słabnącą. Sugeruje to, że wiara religijna ma składnik irracjonalny oraz że zaufanie do religii ma tendencję słabnącą, kiedy myśli się analitycznie, tj. jest w niej mniej wartości prawdy, jeśli prawda zgłębiana jest przy pomocy umiejętności analitycznych.

Oczywiście badanie nie mówi nic o „wartości” wiary. Wszyscy jednak wiemy, że większość ludzi nie byłaby religijna, a więc nie czerpałaby wartości z wiary, gdyby była przekonana, że religijne dogmaty są fałszywe.

Gervais, W. M. and A. Norenzayan. 2012. [Analytical thinking promotes religious disbelief](http://www2.psych.ubc.ca/~ara/Manuscripts/Science-2012-Gervais-493-6.pdf). (http://www2.psych.ubc.ca/~ara/Manuscripts/Science-2012-Gervais-493-6.pdf) Science 336:493-496.

[Tekst oryginału](http://whyevolutionistrue.wordpress.com/2012/04/30/analytical-thinking-promotes-unbelief/) (http://whyevolutionistrue.wordpress.com/2012/04/30/analytical-thinking-promotes-unbelief/).

Why Evolution Is True, 30 kwietnia 2012r.

Jerry Coyne

Profesor na wydziale ekologii i ewolucji University of Chicago, niedawno wydawnictwo Viking wydało jego książkę pt: Why Evolution is True. (Polskie wydanie: "Ewolucja jest faktem", Prószyński i Ska, 2009r.)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 16-05-2012)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,8037) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,8037>)

Contents Copyright © 2000-2012 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2012 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.

Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl